

**Vilniaus
universitetas**

Dalyko
Įvairiapusiai raidos sutrikimai
užduočių skaitmenizavimas

Studijų programa
Specialioji pedagogika ir logopedija

2023

Kuriame
Lietuvos ateitį
2014–2020 metų
Europos Sąjungos
fondų investicijų
veiksmų programa

**Vilniaus
universitetas**

2.4.5 poveiklė: ***Specialiosios pedagogikos ir logopedijos studijų programų skaitmeninio turinio parengimas***

Dalyko studijų skaitmenizavimo metodinė medžiaga, sukurta įgyvendinant projektą „Aukštųjų mokyklų tinklo optimizavimas ir studijų kokybės gerinimas Šiaulių universitetą prijungiant prie Vilniaus universiteto“ (Nr. 09.3.1-ESFA-V-738-03-0001), finansuojamą iš Europos socialinio fondo lėšų pagal 2014–2020 metų Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos 9 prioriteto „Visuomenės švietimas ir žmogiškųjų išteklių potencialo didinimas“ įgyvendinimo priemonę Nr. 09.3.1-ESFA-V-738 „Aukštųjų mokyklų tinklo tobulinimas“.

Studijų programos pavadinimas: ***Specialioji pedagogika ir logopedija***

Dalykas: ***Įvairiapusišs raidos sutrikimai***

Tema: ***Ugdymo/si strategijos ir metodai*** (intervencija, pagalba, terapijos).

Siekiniai:

- Gebės analizuoti vaikų, turinčių įvairiapusių raidos sutrikimų, ugdymo organizavimo principus ir tendencijas; kritiškai vertinti intervencinių programų veiksmingumą, remdamiesi jų mokslinis pagrįstumo įrodymais.
- Gebės bendradarbiauti, kolegialiai modeliuoti į vaiko stiprybes ir specialiuosius ugdymosi poreikius orientuotą bendravimo, komunikacijos, elgesio gebėjimų individualų ugdymosi planą, ugdytinio poreikius atitinkančią ugdymosi aplinką.
- Individualizuotai taikydami ugdymosi struktūravimo, vizualinės pagalbos ir kt. ugdymo/si strategijas bei priemones, gebės ugdyti šių vaikų bendravimo, komunikacijos, elgesio gebėjimus, spręsti ugdytinių komunikavimo ugdymosi problemas.
- Gebės diskutuoti ir refleksyviai įsivertinti vaikų, turinčių įvairiapusių raidos sutrikimą, specialiųjų ugdymosi poreikių atpažinimo ir ugdymo problemų sprendimo gebėjimus, mokymosi bendradarbiaujant patirtis; savo, kaip būsimo specialiojo pedagogo, vidinius resursus, numatyti savo gebėjimų tobulinimo perspektyvas.

Temos teorinis kontekstas ir skaitmenizavimo aspektai.

Siekiant užtikrinti efektyvų ir tikslingą skaitmeninių technologijų naudojimą mokymui, svarbu kad, studentai būtų atsakingi už IKT naudojimą veiklų metu, turėtų reikalingus

skaitmeninius įgūdžius. Tai apima būsimų pedagogų gebėjimus skaitmeninių išteklių ieškoti internete, kurti skaitmeninius išteklius savo mokymo medžiagai papildyti, naudotis virtualiąją mokymosi aplinka ir kt.

Autistiškiems vaikams kyla sudėtingumų, siekiant išmoki daugelio įgūdžių, taip, kaip mokosi jų įprastos raidos bendraamžiai (Charlop ir kt., 2018, p. 71). Todėl šių vaikų ugdymas reikalauja specialiai atrinktų ir individualiems vaiko poreikiams pritaikytų metodų ir būdų (Gevorgianienė, Raščepkina, 2014).

Video modeliavimas yra įrodymais grįsta ugdymo praktika, paremta stipria literatūros baze, įrodančia šios praktikos veiksmingumą, ugdant autistiškus vaikus (Prelock, McCauley, 2021). Tai (video modeliavimas) – tikslinio elgesio vizualinis modelis pateikiamas naudojant vaizdo įrašymo ir rodymo įrangą, padedančią mokytis ar atlikti norimą elgesį (Wong ir kt., 2015, p. 22). Buggiey (2021, p. 1464) apibūdina video modeliavimą, kaip mokymo strategiją, kurios pagalba asmuo gali ugdytis naują elgesį, pagerinti esamą arba pakeisti ar nuslopinti netinkamą elgesį, peržiūrėdamas vaizdo įrašuose demonstruojamą elgesį. Demonstracija rodoma besimokančiajam, kuris remiantis demonstruojamu siužetu turi galimybę atlikti tikslinį elgesį arba tuo pačiu metu, arba vėliau (Steinbrenner ir kt., 2020, p. 134).

Video modeliavimas, kaip mokymosi strategija gali būti naudojama kaip ekonomiškai ir efektyvi vaikų, turinčių įvairiapusių raidos sutrikimus, socialinės komunikacijos ugdymo strategija, kurios pagalba mokoma naujo elgesio arba gerinamas jau įgytas elgesys.

Šios veiklos autoriai: Margarita Jurevičienė, Lijana Giedraitienė

Filmavimas, montavimas: Пашорина Мария

Iliustravo: Vaida Linkuvienė, Kornelija Grindulytė.

Tema **Struktūruota veikla**

Struktūruoto ugdymo (angl. *Structured Teaching*) metodika (Humphrey & Parkinson, 2006) skirta įvairaus amžiaus bei funkcionavimo asmenims (Mesibov & Shea, 2016), kuria siekiama sumažinti nerimą ir sukurti autizmui palankią aplinką. Macdonald et al., (2018) nurodo pagrindinius struktūruoto ugdymo elementus: vizualinės užuominos / tvarkaraščiai ir veiklos sistemos. Vizualinės užuominos padeda suprasti situaciją, mažina nerimą ir nepasitenkinimą. Asmenims, turintiems autizmo spektro sutrikimą, vizualizacijos padeda ne tik geriau suprasti, ko iš jo tikimasi, bet ir palengvina orientavimąsi situacijose, kurios jiems gali būti neaiškios, keliančios nerimą ir sumaištį. Mokant nusiramavimo strategijų, galima panaudoti vizualines užuominas, kurios padės geriau suvokti atlikimo būdą (pvz., kada iškvėpti, kada įkvėpti ir pan.). Svarbu, kad užuominos būtų gerai matomoje vietoje; vaizdas ir judesys padeda geriau įgyvendinti veiklą.

Veiklos sistemos (angl. *Work systems*) – tai užduočių arba užduočių elementų struktūravimo būdas. Pasak Mesibov ir kt. (2016), kad vaikai galėtų susikonscentruoti ties užduotimi, jie turi aiškiai suprasti: 1) Ką reikia atlikti (Ką turiu padaryti?) 2) Kiek užduočių reikia padaryti (Kiek bus užduočių; kiek tam turiu laiko?) 3) Kaip bus fiksuojama, kad užduotis atlikta? 4) Kokia veikla bus po to? Veiklos sistema – tai organizuotas vaizdinės informacijos rinkinys, kuriuo asmuo informuojamas apie dalyvavimą veikloje, pateikiama aiški užduoties specifikacija; signalas, kai užduotis yra baigta, ir pateikiama nuoroda į kitą veiklą (Sreckovic et al., 2020).

Ugdymas struktūruojamas taip, kad vaikas galėtų savo tempu mokytis individualiai, su partneriu ar grupėje.

Rodomas mokomasis vaizdo įrašas:

[\(130\) 3 video - YouTube](#)

Užduotys:

- Išskirkite pagrindines veiklos struktūravimo dalis.
- Kokia papildoma pagalba, priemonės ar įranga naudojama rodomoje veikloje?
- Sumodeliuokite struktūruotą veiklą grupei, argumentuokite savo pasirinkimą.

Tema. Vizualinės užuominos, tvarkaraščiai (dienotvarkės)

Pagrindiniai struktūruoto ugdymo elementai: vizualinės užuominos / tvarkaraščiai ir veiklos sistemos. Vizualinės užuominos padeda suprasti situaciją, mažina nerimą ir nepasitenkinimą. Asmenims, turintiems autizmo spektro sutrikimą, vizualizacijos padeda ne tik geriau suprasti, ko iš jo tikimasi, bet ir palengvina orientavimąsi situacijose, kurios jiems gali būti neaiškios, keliančios nerimą ir sumaištį. Svarbu, kad užuominos būtų gerai matomoje vietoje; vaizdas ir judesys padeda geriau įgyvendinti veiklą.

Vizualus tvarkaraštis (angl. *Visual Schedules*) yra viena iš vizualių mokymo strategijų, kuri ne tik padeda padidinti ugdymo efektyvumą, bet ir sukuria sąlygas didesniai ugdytinių savarankiškumui, mažina priklausomybę nuo aplinkinių. Vizualus tvarkaraštis mokslinėje literatūroje aprašomas kaip specialus paveikslėlių ar žodžių rinkinys, skatinantis veiksmą ar veiksmų seką konkrečiai numatyta tvarka (Kairelytė-Sauliūnienė, 2022), naudojamas

siekiant suorientuoti, suteikti nuspėjamumo jausmą, informuoti apie numatomą įvykių seką, naudojant paveikslėlius, simbolius ir (ar) rašytinę kalbą (Macdonald et al., 2018); daiktus, nuotraukas, piešinius ir kt. įvykių sekai pavaizduoti; vizualiai paruošti autistišką asmenį kitai veiklai arba kitam žingsniui, susijusiam su veikla ar veiksmų tokia seka, kokia jos turi būti atliktos (Knight et al., 2014). Tvarkaraštis – tai tiesiog įvykių ar veiklų sąrašas, kokia tvarka vyksta tam tikri įvykiai ar veikla. Nepriklausomai nuo vizualaus tvarkaraščio formos, pagrindinis jo taikymo tikslas – nukreipti ugdytinį atlikti veiksmą ar veiksmų seką tam tikra tvarka ir pamažu sudaryti jam sąlygas išmokyti veiksmų seką atlikti visiškai savarankiškai. Vizualus tvarkaraštis visada susideda iš kelių tam tikra tvarka sudėliotų žingsnių, kuriuos būtina atlikti planuotam rezultatui gauti; šiuos žingsnius būtina atlikti būtent tokia tvarka, kokia jie pavaizduoti. Tvarkaraščiai kasdienę veiklą daro nuspėjamą ir suprantamą vaikui. Kiekvieno vaiko kasdienės veiklos tvarkaraštis sudaromas atsižvelgiant į individualius poreikius.

Rodomi mokytojų vaizdo įrašai (2):

[\(130\) 4 video - YouTube](#)

[\(130\) 7 video - YouTube](#)

Užduotys:

- Argumentuokite, kodėl ugdant vaikus, turinčius įvairiapusių raidos sutrikimų rekomenduojama naudoti vizualinę strategiją?
- Pateikite atvejo analizę (vaiko amžius, stiprybės) ir situaciją, kurioje vaikui kyla iššūkiai (pavyzdžiui: ruošiantis pamokai; norint susidėti rūbus į sportinį krepšį ir kt.) ir siekiant padėti vaikui įveikti kylančius iššūkius aprašytoje situacijoje, sukurkite vizualizuotą veiklos planą.
- Sudarykite 3 skirtingas dienvakarės (dabar – po to; dienos dienvakrė; pasirinktos dienos dalies dienvakrė).

Pavyzdys:

Tema. **Pasirinkimo lenta.**

Pasirinkimų lenta (*angl.* Choise Board) – tai būdas vizualiai parodyti vaikams galimybes, iš kurių jie gali rinktis veiklą, pavyzdžiui, užkąsti, laisvai žaisti ar atlikti užduotį ir gauti

norimą daiktą. Kai kurie nekalbantys autistiški asmenys naudojami alternatyviomis komunikacijos priemonėmis, tačiau jie nebūtinai nesupranta kalbos. Pavyzdžiui, pasirinkti veiklą gali padėti vizuali pasirinkimų lenta. Pasirinkimai gali būti vaizduojami nuotraukomis, piktogramomis, nespaltais linijiniais piešiniais arba vaizdais. Pasirinkimų lentose kartu su paveikslėliais gali būti užrašyti žodžiai¹

Ugdymojo uždavinys vizualiai ar kt. priemonėmis „įgarsinti“ nekalbančio vaiko mintis, norus, jausmus. Svarbu, kad AAK priemonės būtų diferencijuotos, atsižvelgiant į individualius komunikacinius poreikius, kad kiekvienas mokinys turėtų galimybę geriau suprasti kitus žmones ir kartu išreikšti savo norus ar mintis. Jei vaikas patiria kalbinio bendravimo sunkumų, rekomenduojama ieškoti alternatyvų, pvz., taikyti informacines technologijas.

Rodomas mokomasis vaizdo įrašas:

[\(130\) 8 video - YouTube](#)

Užduotys:

- Argumentuokite skirtumus tarp pasirinkimų lentos ir tvarkaraščio.
- Sukurkite pasirinkimo lentelę konkrečiam vaikui bei pristatykite, kodėl buvo pasirinktos tam tikros veiklos ar priemonės.

..... pasirinkimų lenta		

¹ Oakley, B. Pasiruošimas darbui su vaikais, turinčiais autizmo spektro sutrikimų: <https://srvks.lt/wp-content/uploads/2019/11/REKOMENDACIJ%C5%B2-LEIDINYS.-Pasiruo%C5%A1imas-darbui-su-vaikais-turin%C4%8Diais-autizmo-spektro-sutrikim%C5%B3.pdf>

Tema. **Augmentinė ir alternatyvioji komunikacija.**

Augmentinė ir alternatyvioji komunikacija (AAK) – tai įvairios priemonės, kurios padeda maksimaliai padidinti bendravimo galimybes; šios priemonės padeda išreikšti mintis, norus, poreikius ir jausmus (White et al., 2021). Augmentinės komunikacijos priemonės padeda užpildyti tam tikras kalbinio bendravimo spragas (Garšvienė, 2007), o alternatyviosios komunikacijos priemonės papildo arba pakeičia sutrikdytą kalbą (Ascari et al., 2018).

Rodomi mokomieji vaizdo įrašai (2)

[\(130\) 5 video - YouTube](#)

[\(130\) 6 video - YouTube](#)

Užduotis:

- ✓ Pateikite pagalbos būdų, vizualiai ar kt. priemonėmis „įgarsinti“ nekalbančio vaiko mintis, norus, jausmus.

Tema. **Gebėjimo dalyvauti pokalbyje ugdymas**

Ypač svarbi mokymo bendrauti dalis – gebėjimų dalyvauti pokalbyje ugdymas. Į mokymą, kaip kokybiškai ir prasmingai dalyvauti pokalbyje, reikėtų įtraukti socialinio konteksto ir taisyklių, galimybę mokytis bei praktiškai išbandyti pokalbio įgūdžius. Ugdymo procese svarbu mokyti vaiką dirbti poromis su draugu

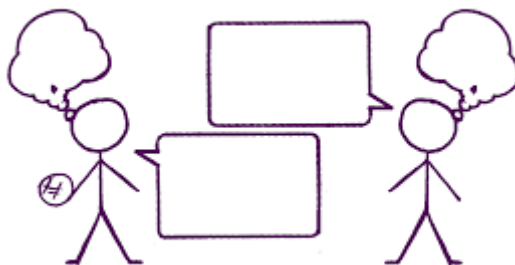
Rodomas vaizdo įrašas:

[\(131\) 1 video - YouTube](#)

Užduotys:

Sumodeliuokite situaciją, siekiant vaiką, turintį autizmo spektro sutrikimą ugdyti gebėjimą dalyvauti pokalbyje (Pavyzdžiui: susitariate dėl frazių, tinkamų pradėti pokalbį (pvz., sakinyse „Kaip tau patinka šiandienos oras?“ arba klausimas, atspindintis kokį nors aktualų įvykį). Kiekvienas iš dialogo dalyvių turi įsiminti informaciją, susijusią su pasirinkta tema, sugalvoti atitinkamų klausimų ar pokalbio temų.

- Sukurti veiklos vaizdo įrašus, panaudokite televizijos laidų bei filmų ištraukas, kuriose gali būti rodomi sėkmingų ir nesėkmingų pokalbių pavyzdžiai.
- Paruoškite pokalbį (pasirinkta tematika), sudarant pasakojimą pagal paveikslėlius arba mintyse sukuriant aiškią ir rišlią struktūrą.

Literatūra:

- Ascari, R. E. de O. S., Pereira, R., & Silva, L. (2018). Mobile interaction for augmentative and alternative communication: a systematic mapping. *Journal on Interactive Systems*, 9(2), 105–118. <https://doi.org/10.5753/jis.2018.704>
- Buggey, T., Crawford, S. C., & Rogers, C. L. (2018). Self-modeling to promote social initiations with young children with developmental disabilities. *Focus on Autism and Other Developmental Disabilities*, 33(2), 111-119.
- Charlop, M. H., Lang, R., Rispoli, M. (2018). *Play and social skills for children with autism spectrum disorder* (pp. 71-94). Cham: Springer International Publishing.
- Humphrey, N., Parkinson, G. (2006). Research on interventions for children and young people on the autistic spectrum: A critical perspective. *Journal of Research in Special Educational Needs*, 6(2), 76–86. <https://doi.org/10.1111/j.1471-3802.2006.00062.x>
- Garšvienė, A. (2007). Augmentinė ir alternatyvioji komunikacija. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
- Kairelytė-Sauliūnienė, E.(2022). Vizualaus tvarkaraščio naudojimas ugdant autizmo spektro ar kitą raidos sutrikimą turinčius vaikus. *Autizmas: pažinti, suprasti, padėti* (recenzuota mokslinės-praktinės konferencijos medžiaga). Sud. ir red.: Kaffemanienė, I., Geležinienė, R., Jurevičienė, M., Tomėnienė, L. (sud. ir red.). Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Macdonald, L., Trembath, D., Ashburner, J., Costley, D., & Keen, D. (2018). The use of visual schedules and work systems to increase the on-task behaviour of students on the autism spectrum in mainstream classrooms. *Journal of Research in Special Educational Needs*, 18, 254–266. <https://doi.org/10.1111/1471-3802.12409>
- Mesibov, G. B., & Shea, V. (2010). The TEACCH program in the era of evidence-based practice. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 40, 570–579. <https://doi.org/10.1007/s10803-009-0901-6>
- Prelock, A. P., McCauley, R. B. (2021). (Eds.). *Treatment of autism spectrum disorder: Evidence-based intervention strategies for communication & social interactions* [eBook edition]. Paul H. Brookes Publishing Co. <https://www.kobo.com/lt/en/ebook/treatment-of-autism-spectrum-disorder>

Sreckovic, M. A., Hume, K. A., Regan, T. E. (2020). Use of Work Systems to Increase the Independence of Adolescents With Autism Spectrum Disorder. *Career Development and Transition for Exceptional Individuals*, 43(4), 240–256. <https://doi.org/10.1177/2165143420948766>

Steinbrenner, J. R., Hume, K., Odom, S. L., Morin, K. L., Nowell, S. W., Tomaszewski, B., ... & Savage, M. N. (2020). Evidence-Based Practices for Children, Youth, and Young Adults with Autism. *FPG Child Development Institute*. DOI: [10.1007/s10803-020-04844-2](https://doi.org/10.1007/s10803-020-04844-2)

White, E. N., Ayres, K. M., Snyder, S. K., Cagliani, R. R., & Ledford, J. R. (2021). Augmentative and alternative communication and speech production for individuals with ASD: a systematic review. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 51(11), 4199–4212. <https://doi.org/10.1007/s10803-021-04868-2>

Šipailienė, J. (2023). Vaikų, turinčių autizmo spektro sutrikimą, socialinės komunikacijos ugdymas taikant video modeliavimo strategiją. Bakaluro darbas

Wong, C., Odom, S. L., Hume, K. A., Cox, A. W., Fetting, A., Kucharczyk, S., ... & Schultz, T. R. (2015). Evidence-based practices for children, youth, and young adults with autism spectrum disorder: A comprehensive review. *Journal of autism and developmental disorders*, 45, 1951-1966. DOI: [10.1007/s10803-014-2351-z](https://doi.org/10.1007/s10803-014-2351-z)

Medžiagą parengė: *Margarita Jurevičienė, Lijana Giedraitienė*